

**ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ****RESTRICTIONS ON HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN MODERN CONDITIONS:
THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS****Мерник А.М., к.ю.н.,
асистент кафедри теорії та філософії права***Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого***Кузьміна В.О., студентка II курсу
факультету адвокатури***Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого***Бурлаков Б.М., студент II курсу
факультету адвокатури***Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

У статті досліджується правовий інститут обмеження прав людини як необхідний і безумовний інструмент функціонування демократичного суспільства. З метою здійснення повного наукового дослідження об'єктом наукової роботи взято теоретичний і практичні аспекти такого інституту. Наголошено на актуальності питання для України як демократичної держави, крім того, проаналізовано рівень дослідження відповідного питання в працях вітчизняних учених і зроблено відповідні висновки щодо стану вивчення цієї проблеми. Для більш правильного розуміння теоретичного моменту вивчено такі не менш важливі питання: визначення прав людини, аналіз окремих підходів до розуміння зазначеної правової категорії та виділення її ознак із відповідними прикладами; окремо наголошено на класифікації прав людини та найбільш важливих видах для подальшого дослідження. В основній частині наукової роботи увагу приділено безпосередньо інституту обмеження прав людини як сукупності правових норм різних національних галузей права, міжнародних актів, судової практики вітчизняних і наднаціональних судів. Аргументовано необхідність такого інституту в демократичному суспільстві, виходячи з позиції неможливості абсолютизації всіх прав людини, оскільки потрібно завжди досягати консенсусу. Відображено положення наукових праць учених щодо змісту й класифікації інституту обмеження прав людини. На основі дослідженого запропоновано власне розуміння правового інституту й авторські підстави його класифікації. На основі міжнародної практики проведено аналіз механізму обмеження прав людини – «трикутника правомірності обмеження прав людини». У практичній частині наукової роботи застосовано механізм обмеження щодо окремих прав людини. Зокрема, це право на свободу слова, у тому числі щодо публічного фотографування фізичних осіб, а також право доступу до мережі Інтернет як вид прав четвертого покоління. Наголошено щодо обмеження абсолютних прав людей і зазначено їх перелік відповідно до Конституції України. Зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: права людини, абсолютні та відносні права, інститут обмеження прав людини, трикутник правомірності обмеження прав людини, свобода слова, право на інформацію.

The article examines the legal institute of limitation of human rights in investigated as a necessary and absolute tool of functioning of democratic society. With the aim of realization of complete scientific research by the object of the advanced study it was taken theoretical and practical aspects of the institute. It was marked actuality of question for Ukraine as for democratic state, in addition the level of research of corresponding question was analyzed in labours of local scientist and correct conclusions about the state of studying this problem. For more correct understanding of theoretical moment such no less important questions were studied determination of human rights, analysis of separate going near understanding of the marked legal category and its sign are distinguished with corresponding examples it is separately marked classification of human rights and essential kinds for further research. The main part of scientific work attention was paid directly institute limitation of human rights as a body of legal norms of various branches of national law, international acts, and judicial practice of national and supranational courts. The necessity of this institution in a democratic society is based on the absolute position of the impossibility of all human rights, because it should always reach to the consensus. Position of scientific works of scientists was represented in relation to maintenance and classification of institute of limitation of human rights. On the basis of researches the own understanding of the legal institute and it is authorized reasons for its classification. On the basis of international practice is conducted the analysis of mechanism limiting human rights "Triangle legitimacy of limiting the rights of man". In the practical part of the scientific work was applied to the mechanism of restriction of human rights. In particular, it is the right on freedom of speech, including the public taken pictures of physical persons, and also right of access to the Internet as it is the kind of fourth-generation rights. It is made emphasis on absolute limit human rights and noted their compliance with the Constitution of Ukraine. After scientific work are correct conclusions.

Key words: human rights, absolute and relative rights, the institute of limitation of human rights, triangle legitimacy of limitation human rights, freedom of speech, right to the information.

Постановка проблеми. Демократичне суспільство не може існувати без вимушених обмежень, поступки власними інтересами заради суспільного блага та досягнення консенсусу, мирного співіснування. Зазначені обмеження безпосередньо стосуються прав і свобод людини та громадянина, які можуть фактично та юридично забезпечуватися й гарантуватися лише в країнах із демократичним політичним режимом.

Права людини можуть і в певних випадках повинні правомірно обмежуватися задля забезпечення спільного інтересу. Проте таке обмеження не завжди буває правомірним, оскільки невиключні випадки незаконного зловживання своїми можливостями, що призводять до порушення прав людини та громадянина. Зловживання своїм правом може полягати в незаконності підстав обмеження, порушення їх процедурних механізмів реалізації, неспіль-

номірності наслідків обмеження та відвернутої загальної шкоди.

Актуальність тематики обмеження прав і свобод людини та громадянина підкреслюється великою кількістю наукових праць юристів теоретичного напрямку діяльності. Зокрема, таку проблему досліджували О. Осинська, Л. Летнянчин, І. Савенкова, М. Савчин, Б. Сидорець, О. Скрипнюк, В. Сорокун, Т. Слінько, С. Ткаченко, С. Шевчук і багато інших учених, які зробили великий внесок у розвиток і вирішення цієї тематики.

Однак зазначені дослідження стосувалися лише теоретичного аспекту обмеження прав людини. Теоретично-практичний аналіз цієї теми здійснювався тільки щодо основних прав людини та громадянина, що не дає можливості врахувати критерії обмеження прав і свобод людини та громадянина четвертого покоління.

Метою статті є аналіз обмеження прав і свобод людини та громадянина в сучасних умовах і безпосередньо пов'язаних із ними відносин на основі вивчення й узагальнення доктринального доробку юридичної науки, чинного вітчизняного та зарубіжного законодавства та практики його застосування. Для досягнення вказаної мети поставлено такі завдання: 1) здійснення загального аналізу прав і свобод людини; 2) виділення класифікацій прав і свобод; 3) визначення теоретичної основи інституту обмеження прав і свобод людини; 4) аналіз національного й міжнародного законодавства у сфері прав людини та їх обмежень; 5) вивчення механізму практичного обмеження прав людини й надання пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалося раніше, обмеження прав і свобод людини є надзвичайно актуальною, необхідною та важливою тематикою, що зумовлюється не тільки великою кількістю наукових праць учених, викладачів вищих навчальних закладів, спеціальних навчальних дисциплін, а ще й практичним аспектом співіснування членів суспільства в межах держави та глобального простору, коли необхідно визначити, як забезпечити порядок у суспільстві; які при цьому права можуть обмежуватися, а які – ні; який порядок такого обмеження; як під час упродовження інституту обмеження прав і свобод людини та громадянина дотриматися таких правових принципів, як демократичність, верховенство права тощо.

Об'єктом наукового дослідження є права людини, саме в їх контексті буде аналізуватися інститут обмеження прав. Для однозначного розуміння останнього визначимо підходи до розуміння об'єкта наукової статті.

Так, права людини – це її суб'єктивні можливості самостійно, вільно й незалежно від інших осіб визначати міру та спосіб власної поведінки або вид установленної поведінки, що не заборонена законодавством і не порушує права та свободи інших людей. Крім того, права людини ототожнюються безпосередньо й із варіантами поведінки, визначаються як можливості користуватися соціальними благами, що надаються державою. Запропоновані визначення мають як певні недоліки, що пов'язуються з абстрактністю, загальністю самих прав людини, так і раціональні складники. Проте в межах дослідження буде використовуватися перше визначення прав і свобод людини та громадянина.

Права людини володіють власними ознаками, які є сукупністю юридичних властивостей, що дають змогу вирізнити права серед інших юридичних категорій. Загалом права людини характеризуються такими ознаками: 1) це її суб'єктивні можливості, тобто права належать самій людині, тільки вона визначає, як вона буде розпоряджатися своїми правами відповідно до меж, установлених законом, а також такі права є можливістю нормального існування людини, тобто її саморозвитку, вдосконалення, реалізації в суспільстві, взаємодії із суспільством і державою; 2) універсальність, оскільки права належать кожній людині незалежно від її раси, національності, переконань та інших чинників; 3) природність, тобто більшість прав належать людині від народження, крім того, можливі випадки захисту інтересів зачатой, проте ще не народженої дитини; 4) невід'ємність, яка означає, що права не можуть бути відібрані неправомірно в людини іншими учасниками суспільних відносин, державою та її посадовими особами; 5) невідчужуваність, тобто сама людина за жодних обставин не може відмовитися від своїх прав на будь-яких підставах; 6) рівність у правах означає, що всі люди мають рівні за змістом та обсягом права незалежно від обставин; 7) поєднання формальності й неформальності, оскільки природні права людини є невичерпними, їх неможливо всі закріпити, проте це не означає, що вони не існують і не повинні забезпечуватися державою, у свою чергу, деякі категорії прав підлягають імплементації в національне законодавство; 8) відповідність міжнародним стандартам,

тобто вимогам, які висувуються міжнародною спільнотою. Перелік ознак є невичерпним і може підлягати розширеному тлумаченню. У статті наголошено на основних ознаках прав і свобод людини та громадянина. Кожні науковці виділяють різні за формою та змістом ознаки, що певним чином свідчать про масштабність питання прав людини й необхідність подальшого їх вивчення.

Різні визначення й ознаки юридичної категорії прав людини, у свою чергу, дають можливість виокремити види прав людини. Класифікація суб'єктивних можливостей людини означає поділ їх на певні види за конкретними критеріями. Проведення загальної класифікації дасть можливість сформулювати основу для спеціального дослідження реалізації інституту обмеження на конкретних категоріях прав людини.

Існують такі критерії класифікації прав і свобод людини та громадянина: за суб'єктами, за походженням, за часом виникнення, за характером утворення, за видом суб'єкта тощо. Проте більшість із перелічених критеріїв має теоретичне значення. Натомість теоретично-практичного значення набувають такі класифікації прав людини: за змістом і можливістю їх обмеження.

Зокрема, за можливістю обмеження прав і свобод виділяють абсолютні права людини та громадянина (ті, які за будь-яких обставин жодним чином не можуть бути обмежені) та відносні (ті, які підлягають правомірному обмеженню, оскільки таке допускається демократичним суспільством і є необхідним у ньому). Для цілей наукової роботи значення мають відносні права і свободи людини та громадянина.

Класифікація прав і свобод людини та громадянина за змістом є найбільш розповсюдженою та простою для проведення різноманітних наукових досліджень. За таким критерієм виділяють: 1) особисті (право на життя, свободу, особисту недоторканність, таємницю листування тощо); 2) політичні (виборче право, право доступу до державної служби тощо); 3) соціально-економічні (право на працю, підприємницьку діяльність, право власності, соціальне забезпечення); 4) культурно-екологічні (право на освіту, на безпечне екологічне середовище).

Крім того, на нашу думку, в аспекті невпинного розвитку суспільства та з появою нових технологічних можливостей, а від цього й нових прав людини заслуговує на увагу класифікація за поколіннями, відповідно до якої виділяють чотири покоління. Така класифікація є загальновідомою в колах науковців і пов'язана насамперед з історичним розвитком. Однак у межах роботи наукових інтерес становлять саме права четвертого покоління (право на смерть, клонування, аборти тощо).

Обмеження прав і свобод людини – це інститут права, який складається з великої кількості взаємопов'язаних, узгоджених між собою норм конституційного, кримінального, цивільного, адміністративного, екологічного й інших галузей права, які встановлюють порядок, підстави, умови, правомірність, механізми звуження змісту й обсягу прав людини. Крім того, усі ці норми законодавства доповнюються судовою практикою національних судів, а також практикою Європейського суду з прав людини, що відповідає євроатлантичному спрямуванню розвитку України та частині 1 статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [1], у якій зазначається, що суди повинні застосовувати під час розгляду справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Незважаючи на вищевикладене, основним джерелом інституту обмеження прав людини є Конституція України [2] як нормативно-правовий акт вищої юридичної сили та прямої дії, який установлює вихідне й фундаментальне положення: права і свободи людини є непорушними й невідчужуваними (стаття 21 Конституції України); під час прийняття нових законів або внесення змін до чинних

законів не допускається звуження змісту та обсягу чинних прав і свобод (стаття 22 Конституції України).

Як можна побачити, Конституція України розуміє інститут обмеження прав і свобод людини та громадянина як звуження змісту й обсягу чинних прав і свобод. Такий підхід закріплюється й у Рішенні Конституційного Суду України від 22.09.2015 № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками) [3]. Тому можна зробити висновок, що законодавцем передбачено й урегульовано такий інститут, як обмеження прав і свобод людини та громадянина, зокрема, через надання його легального визначення й офіційного тлумачення органом конституційної юрисдикції. Такий стан має створити умови для унеможливлення зловживання нормами інституту обмеження прав з корисливих мотивів і невикористання дискреційних повноважень на власну користь органами державної влади та місцевого самоврядування.

Класифікація обмежень прав і свобод людини та громадянина, у свою чергу, дасть змогу уявити сутність обмеження та межі його поширення.

Так, прийнято виділяти такі види обмеження прав людини: за обсягом – 1) загальні, які можуть стосуватися всіх прав і свобод (як вимога про непорушення прав інших людей); 2) спеціальні, які використовуються щодо деяких прав і свобод (обмеження, що встановлюються в умовах воєнного або надзвичайного стану, а також в інтересах національної безпеки, і деякі інші); 3) окремі, стосовно певних прав (наявність судимості тягне за собою обмеження права бути обраним народним депутатом) [4, с. 42].

На нашу думку, обмеження прав і свобод можна поділяти за підставою обмеження на такі види, як правомірне та неправомірне обмеження прав. За місцем, де закріплюються правові підстави, обмеження можна виділити обмеження, що передбачені національним законодавством, та обмеження, що передбачені міжнародним законодавством. За змістом можна виділити обмеження, що безпосередньо спрямовані на звуження обсягу й змісту, та обмеження, що встановлюють додаткові умови реалізації відповідного права (виборчі цензи тощо).

Варто наголосити, що інститут обмеження прав і свобод людини та громадянина відповідає духу права й закріплюється в міжнародній нормі права, а саме в статті 29 Загальної декларації прав людини [5], відповідно до якої під час здійснення своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання й поваги прав і свобод інших і забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку й загального добробуту в демократичному суспільстві.

Схожі положення знаходимо в багатьох міжнародних актах, а також у Конституції України, що свідчить про такий підхід до прав людини, за якого вони можуть бути обмежені лише для загального блага в разі необхідності й доцільності. Така доктрина та практика світових держав є прийнятною та зрозумілою, ефективною, хоча в деяких випадках на практиці й призводить до суперечностей між інтересами людини, суспільства та держави.

Механізм і порядок обмеження прав виходить із положень Загальної декларації прав людини [5], конкретизується практикою Європейського суду з прав людини. Такий механізм має назву трикутника правомірності обмеження прав людини. На основі нього ґрунтуються діяльність самого Європейського суду, національних судів і здійснюється правомірне обмеження прав людини.

Зазначений механізм складається з трьох обов'язкових складників: 1) законність обмеження, тобто наявність у національному законодавстві держави підстави такого обмеження права; 2) правомірна мета – захист, забезпечення й реалізація прав та інтересів інших осіб, суспільства, національної безпеки й інші цілі, що в основному так само передбачені законодавством; 3) необхідність у демо-

кратичному суспільстві, тобто неможливість вирішити ситуацію по-іншому без таких обмежень, а також досягнення пропорційності за обмеження права однієї особи та захисту прав інших осіб.

На думку авторів, механізм трикутника правомірності обмеження прав людини є ефективним у застосуванні та відповідає духу демократії й верховенства права. Сам процес вирішення конкретної справи щодо обмеження права полягає в тому, що кожному конкретну ситуацію правозастосовний орган повинен пропускати крізь такий трикутник і приймати відповідне рішення. У разі відсутності одного з елементів трикутника під час вирішення конкретної справи обмеження прав визнаються протиправними, такими, що не відповідають принципам законності та верховенства права.

Критерії трикутника правомірності обмеження прав людини можна застосувати щодо обмеження свободи слова в нашій державі до суперечливого Закону України «Про захист суспільної моралі» [6]. Положення цього Закону спрямовані на встановлення засобів захисту суспільства від розповсюдження інформації, що може негативно впливати на суспільну мораль. Такими засобами є заборона поширення порнографічних, еротичних матеріалів, пропаганди війни, насильства, наркотиків, алкоголізму тощо. Нормативний акт обумовлений схожими рисами та єдністю призначення норм моралі й норм права, оскільки перші є також важливим суспільним регулятором, як і другі, норми моралі покладаються в основу правових норм і є ключовим елементом верховенства права.

В Україні закріплено принцип ідеологічної багатоманітності й інформаційної свободи, що є гарантією свободи слова. Проте головним їх призначенням є забезпечення невторгання держави в інформаційну сферу. А положення зазначеного Закону безпосередньо наголошують на необхідності вторгання в регулювання інформаційної сфери з метою захисту моралі.

Інша суперечність стосується неможливості визначення терміна «суспільна мораль». Це досить розмите поняття, що певним чином може надавати дискреційних повноважень органам влади щодо обмеження певної інформації, що певним чином установлює цензуру, яка офіційно заборонена.

Крім того, складність визначення необхідності походить із практики Європейського суду, яка дещо суперечить положенням ч. 2 ст. 10 Конвенції. Так, наприклад, у ч. 40 справи «Українська Прес-Група» проти України» (заява № 72713/01) [7] суд наголошує на тому, що право вільно передавати інформацію поширюється не лише на інформацію, яка сприймається сприятливо, а й таку, яка шокує чи викликає стурбованість. Такі є вимоги плюралізму й лібералізму, без яких немає демократичного суспільства.

Тобто, з одного боку, ч. 2 ст. 10 Конвенції встановлює можливість обмеження свободи слова для захисту суспільної моралі, з іншого боку, передбачається можливість поширення шокуючої інформації, яка певним чином може суперечити моралі. Тому остаточно не можна зробити висновок про необхідність цього Закону в тому вигляді, у якому він існує. Проте варто наголосити, що застосування механізму обмеження в кожній конкретній справі дасть можливість не допустити неправомірного порушення прав людини в разі суперечностей між нормами Закону України «Про захист суспільної моралі» та нормами, що регулюють ідеологічну багатоманітність та інформаційну свободу в нашій державі.

Прикладом застосування трикутника правомірності Європейським судом може бути справа «CASE OF HANDYSIDE v. THE UNITED KINGDOM» від 07.12.1976 [8]. У зазначеній справі науковець створив підручники зі статєвого виховання для навчальних закладів. На той час у Великобританії був чинний закон про захист

моралі, який забороняв поширювати порнографічні матеріали. І держава обмежила права автора щодо розповсюдження підручника у зв'язку з тим, що вважала, що його зміст порушує принципи моралі суспільства.

Суд мав вивчити два основні питання: перше – представила держава безперечні докази того, що підручник зі статевого виховання для навчальних закладів потрапляв у категорію непристойних публікацій у рамках законів Великої Британії, другий – якщо так, то чи достатньо заявник представив доказів на свій захист, щоб продемонструвати шляхом балансу інтересів, що опублікування книги здійснено з метою суспільного блага.

Загалом зазначена справа частково торкалася обмеження свободи слова людини та громадянина. Особливість свободи слова полягає в європейській традиції свободи вираження поглядів, отримання та поширення інформації. Така традиція ґрунтується на тому, що допустимо обмежувати свободу слова для реалізації легальної мети. У свою чергу, американська традиція свободи слова виходить із того, що це право є абсолютним і жодним чином не може бути обмежене за жодних обставин. Існування двох різних видів свободи слово зумовлюється ментальними відмінностями суспільства, різною історією, уявленнями про межі втручання держави в життя суспільства.

Відповідно до частини 2 статті 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, здійснення свобод людини та громадянина, оскільки воно пов'язане з обов'язками й відповідальністю, може підлягати таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету й безсторонності суду [9].

Як можна побачити, встановлено одинадцять обмежень свободи слова, що відбивають майже два кути трикутника, – легальність мети й необхідність у демократичному суспільстві. При цьому під час вирішення справ щодо публічного фотографування та поширення фотографій людей суд застосовує для обмеження права свободи слова не тільки трикутник, а ще й інші критерії. Наприклад, у рішенні по справі «BOGOMOLOVA v. RUSSIA» від 13.11.2017 № 13812/09 Європейський суд з прав людини зазначив такі критерії: 1) місце, де зроблено фотографію, якщо це публічне, то презумується згода особи на її фотографування та поширення фотографії; 2) сама особа, тобто якщо це політичний діяч чи відома особа, то її захист права на недоторканність особистого життя є меншим перед суспільним інтересом, що пов'язано з публічністю самої особи; 3) чи становить фотографія суспільний інтерес, навіть якщо це публічна особа, то навряд чи суспільний інтерес становить подружні незгоди президента чи його відпочинок після робочого дня; 4) цільова аудиторія газетного видання чи кількість осіб, які побачили фотографію, звісно, що опублікування фотографії в загальнодержавному виданні значно більше принесе негативних наслідків для особи в разі поширення особистої інформації, ніж якщо опублікують фотографію звичайної особи в маловідомому місцевому виданні; 5) особа не повинна бути основним об'єктом фотографії, тобто зображення самої особи має супроводжуватися коментарем до публічного заходу чи події; інші критерії,

які обов'язково враховуються. Лише після врахування цих обставин відбувається застосування трикутника правомірності обмеження прав людини [10].

З розвитком інформаційного суспільства з'явилася мережа Інтернет як глобальна система обігу інформації будь-якого характеру. Це, у свою чергу, зумовило право людини четвертого покоління – право на доступ до Інтернету. Хоча достатнього правового врегулювання безпосередньо цього права й досі немає, проте воно врегулюється за аналогією до права на доступ до інформації, її збирання, поширення тощо, проте лише в електронній сфері. Законодавчі обмеження цього права такі самі, як й обмеження свободи слова та доступу до інформації, а такі обмеження здійснюються на підставі трикутника обмежень.

Однак головна проблема полягає в забезпеченні накладеного обмеження. Мережа Інтернет настільки глобальна та масштабна, що сучасні технології правоохоронних органів не здатні забезпечити заборону доступу до певної інформації або слідкувати за непоширенням відповідної інформації (наприклад, недостовірних відомостей, інформації, що пошкоджує психіку, посягає на честь конкретної особи тощо). І така проблема пов'язана не із законодавчим врегулюванням такого питання, а з технічною можливістю забезпечення накладених правомірних заборон.

Окремо варто наголосити на існуванні абсолютних прав людини та громадянина, які жодним чином не можуть бути обмежені. Такі права визначені статтею 64 Конституції України [2], відповідно до частини 2 не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України [2]. Зокрема, це право на життя, на свободу й особисту недоторканність, на повагу до своєї гідності, звернення до органів державної влади тощо. Такі права є табу для держави щодо їх обмеження та вимагають лише виконання державою позитивних і негативних зобов'язань щодо цих прав.

Окремим різновидом обмеження прав є обмеження щодо їх реалізації. Такі обмеження варто відрізнити від обмежень права, оскільки вони не обмежують само право, а лише встановлюють певні умови, які необхідно виконати, щоб отримати той обсяг і зміст права, який передбачений законодавством. Наприклад, щоб бути народним депутатом України, потрібно відповідати вимогам, закріпленим у статті 76 Конституції України, зокрема, вік, відсутність судимості, володіння державною мовою тощо.

Висновки. Обмеження прав і свобод людини є необхідним складником правової системи будь-якої держави та сучасного суспільства, що об'єктивно зумовлює його законодавче врегулювання і створення окремого інституту права міжгалузевого характеру. Такі обмеження повинні мати правовий характер і накладатися лише відповідно до загального інтересу – національної безпеки, правопорядку, захисту норм моралі, захисту прав і свобод іншої людини, коли право іншої людини в правомірному балансі переважає. Правова процедура накладення обмежень повинна полягати в застосуванні трикутника правомірності обмеження прав людини, який є досягненням сучасної правової науки та судової практики. Навіть з активним розвитком суспільства та появою прав четвертого покоління такий механізм не втрачає своєї ефективності й продовжує діяти, що свідчить про його ефективність і гарантує непохитність принципу верховенства права під час вирішення конкретних справ щодо обмеження прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 02.12.2012 № 3477-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 01.03.2020).
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.03.2020).

3. Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05> (дата звернення: 12.03.2020).
4. Слінько Т.М. Правові підстави обмеження реалізації прав і свобод людини та громадянина. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15153/1/Slinko.pdf> (дата звернення: 04.03.2020).
5. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 № 995_015 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 04.03.2020).
6. Про захист суспільної моралі : Закон України від 13.02.2020 № 1296-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15> (дата звернення: 12.03.2020).
7. Рішення Європейського суду з прав людини від 29.03.2005 № 72713/01 у справі «Українська Прес-Група» проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_382#Text (дата звернення: 11.03.2020).
8. Рішення Європейського суду з прав людини від 07.12.1976 № 5493/72 у справі «CASE OF HANDYSIDE v. THE UNITED KINGDOM». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57499%22%5D%7D> (дата звернення: 12.03.2020).
9. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 02.10.2013 № 995_004 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 04.03.2020).
10. Рішення Європейського суду з прав людини від 13.11.2017 р. № 13812/09 у справі «BOGOMOLOVA v. RUSSIA». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-174420%22%5D%7D> (дата звернення: 09.03.2020).